

רח' ברוריה 2 ירושלים
טל' 02-5371485
info@eretzhemdah.org
www.eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

מיסודו של הרב שאול ישראלי זצ"ל, נשיא "ארץ חמדה"
בהורמנא דהרבנות הראשית לישראל

ב"ה, עיה"ק ירושלים ת"ו

Padova, Italy

April 2020

14016.1

פדובה, איטליה

ניסן תש"פ

Covid-19 Pandemic: Listening to Music During the Sefirah

Question:

Is it permitted to listen to music during Sefirat Ha'omer? An elderly person is very lonely due to the social distancing restrictions and music may lift his spirits and help in alleviating some of the loneliness.

Answer:

There is a dispute amongst the authorities whether it is permitted to listen to music all year round, due to mourning over the destruction of the Beit Hamikdash. In practice, the custom is to be lenient.¹

Some authorities have stated that even though we are lenient all year round, it is appropriate to be stringent during the mourning period within the Sefirat Ha'omer.²

Others have claimed that there is no difference between the days of the Sefirah and the rest of the year, and it is permitted to listen to music even during the days of mourning of the Sefirah.³

Music that is not joyful is permitted according to all opinions, even during the days of the Sefirah.⁴

Regarding an elderly person who is very lonely and there is a concern that the loneliness will affect his emotional or physical health, it is permitted for him to listen to music which will lift his spirits and assist in preserving his physical and emotional health.⁵

Even regarding other people who on most years refrain from listening to music during the Sefirah, if they feel depressed or lonely due to the Covid-19 pandemic, they may this year follow the lenient authorities and listen to music. It is generally preferable to listen to music of songs of praise to Hashem.⁶

¹ מובא בגמ' (גיטין דף ז ע"א), "שלחו ליה למר עוקבא: זמרא מנא לן דאסיר? שרטט וכתב להו: (הושע ט, א) "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים". ולישלח להו מהכא: (ישעיהו כד ט) "בשיר לא ישתו יין ימר שכר לשותיו", אי מההוא הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא, אבל דפומא שרי, קמ"ל".

הטור (או"ח סימן תקס) מביא בשם הראשונים כמה פירושים לגמ' זו ולאסור שמיעת זמר בזמן הזה וז"ל, "ואסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה. ופירש"י כגון לשורר בבית המשתה; והתוס' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא למי שרגיל בכך כההיא דאיתא בירושלמי, "ריש גלותא הוה קאים ודמיך בזמרא", פירוש בשכבו ובקומו היו מזמרין לפניו. ומלשון הרמב"ם ז"ל משמע דבכלי אסור לשמוע בכל ענין ובפה דוקא על היין; אבל הוא ביאר בתשובת שאלה דאפילו בפה אסור אף בלא משתה. ואין חילוק בין לשון עברי ולשון ערבי, כל שכן אם הן דברי ניבול שאסור לשומעו אף בלא מליצה וניגון. והני מילי שירת אהבים כגון לשבח יפה ביופיו וכיוצא בו, אבל מותר לומר שירות ותשבחות על היין בבית המשתה".

רש"י (שם בגיטין ד"ה זמרא) ותוס' (שם ד"ה זמרא) פירשו שאלת הגמ' בבית המשתה על היין וממילא האיסור בכלי שיר הוא דוקא על היין [והתוס' הוסיפו ש"ראוי להחמיר" אף למי שרגיל תמיד בכך, "שמתענג ביותר"]. ואילו הרמב"ם (הלי' תעניות ה, יד) הבין שבכלי שיר ישנו איסור תמיד ובכל מקום ובשירת הפה אסור רק על היין (ויש לעיין בדעתו כיצד הבין בגמרא, שהרי הגמ' לכאורה השוותה בין כלי שיר לבין שירת הפה; ועיין שו"ת אגרות משה ח"א ס' קסו שמבאר דעת הרמב"ם) ואילו הרמב"ם בתשובה למד שהגמ' עוסקת לאו דווקא בשירה על היין אלא גם ללא יין ולכן אסור הן שמיעת כלי נגינה והן שירת הפה בכל מקרה, חוץ משירות ותשבחות לה'. נחלקו הפוסקים כמי לפסוק. מצאנו בזה שלש שיטות:

א. מרן בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תקס סעיף ג) פסק, "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם; הגה: ויש אומרים דוקא מי שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה (טור); [וממשיך המחבר: ואסור לשומעם מפני החורבן; ואפילו שיר בפה על היין אסורה, שנאמר: בשיר לא ישתו יין". לפי זה מרן המחבר פסק כרמב"ם בפסקיו שנגינה בכלי שיר אסורה תמיד ושירת הפה אסורה על היין.

ב. הרמ"א פסק כרש"י ותוס' שאף איסור הנגינה בכלי שיר הוא בדווקא על היין ובבית המשתה; ומוסיף שהוא הדין למי שרגיל בהם (שאצלו הדבר מהווה שמחה יתירה, כמבואר בתוס' ובב"י שם).

ג. הב"ח (על הטור שם, אות ז) פסק כרמב"ם בתשובה שאין חילוק כלל בין בית המשתה לבין כל שירה והן שירת הפה והן כלי נגינה נאסרו בכל מקום ובכל זמן חוץ משירת שירות ותשבחות לה'. ומה שהגמ' הביאה מהפסוק המזכיר יין הוא לאו דווקא לגבי בית המשתה, אלא עיקר הקפידא היא בגלל השיר עצמו.

הב"ח הוכיח את שיטתו מהגמ' (סוטה מח ע"א), "אמר רב הונא: זמרא דנגדי ודבקרי שרי, דגרדאי אסיר" ופירש הב"ח, "שזימרת בני אדם בשעה שמושכין המשאוי או בשעה שמנהיגין השור לחרישה מותר שאינו אלא לתקן מלאכתו, אבל הנגינות שמנגנים האורגים והוא הדין שאר האומנים באומנותן אסורין שאינן אלא לשמח לבבם ואסור כדכתיב, "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים" וכל שכן שאסור לשמוע כלי זמר... וכן הנשים המזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות בהן".

נחלקו הפוסקים האחרונים כיצד להכריע. המגן אברהם (שם ס"ק ט) תמה על מרן המחבר מדוע סתם כרמב"ם ב"יד החזקה" ולא כתב כדבריו בתשובה. נראה שהמגן אברהם מכריע כב"ח שפסק כרמב"ם בתשובה, שהרי מביא את ראית הב"ח מסוטה ואת דבריו

שגער בנשים המשוררות. (ואמנם כשהביא את הראיה מסוטה פירש את הגרדאי ששירתם היא "לשחוק בעלמא" כפירוש רש"י שם ולא כב"ח שפירש "לשמח לבבם" ולקמן נפרש שאין זה אותו הפירוש וצ"ע.)

המשנה ברורה (שם סימן תקס"ג) אף הוא הביא את דברי הב"ח ולעומת זאת בשער הציון (שם ס"ק כה) התיר לאשה לומר כדי להרדים תינוקה, כיון שלשית מרן המחבר והרמ"א רק שירה על היין נאסרה ולכן בכל מקום שיש צורך בשירה לא נאסר כב"ח ונתיר שלא על היין. אך משמע שבסתם שירה ללא צורך, המשנה ברורה כן אוסר כב"ח ואפילו שלא על היין.

בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א ס' קסו) מביא את השיטות השונות ומכריע כשיטת הרמב"ם בהלכותיו, שכל כלי שיר אסורים ואילו שירה בפה נאסרה רק על היין. (ועיי"ש שכותב שניתן לומר שאף רש"י ותוס' מסכימים להלכה עם הרמב"ם שבכלי שיר אסור בכל מקום, לא רק בבית המשתה). ואמנם האגרות משה דחה את ראיית הב"ח מהסוגיא בסוטה, כיון שהגרדים הרי שרים בכל יום ואם כן נחשבים הם כמו המלכים שרגילים בשירה ולכן אסורה שירתם ואין בכך להוכיח שכל שירה בפה אסורה; אבל מכל מקום הוא הוסיף ואמר שבעל נפש יחמיר כב"ח ויאסור שירה בכל מקום, חוץ מדבר מצוה.

לכאורה דחייתו את הוכחתו של הב"ח היא דחוקה עפ"י דברי התוס' הסוברים שהטעם שרגילות אוסרת אף שלא בבית המשתה הוא כיון שמדובר במי "שמתענג ביותר", היינו מלכים שכל הזמן שומעים מוזיקה ומתענגים עליה ואצלם יש בדבר שמחה יתירה, ומביא דבריהם מרן בבית יוסף, ואם כן לא שייך לומר זאת על הגרדים ששרים תוך כדי מלאכתן. אמנם עיין בשו"ת יחוה דעת (ח"א ס' מה) שהביא שיטת המהרש"ל (גיטין פ"א ס' יז) שפירש את הגמ' בסוטה כאגרות משה (ואפשר להסביר בגמרא גם בדרך נוספת וכדלקמן).

שיטה נוספת הביא הרב עובדיה יוסף בשו"ת יחוה דעת שם להתיר לשמוע מוזיקה מרדיו וטייפ ואפילו של כלי שיר, אם לא על היין ובבית המשתה וכרש"י והרמ"א והביא כדרכו אחרונים רבים לבסס דבריו. ואע"פ שבדרך כלל פוסק הוא כמרן המחבר, שהחמיר כאן כרמב"ם, הרי שכאן לדעתו יש להתיר כיון שיש ספק ספיקא. ראשית יתכן שאין ההלכה כרמב"ם ואף אם ההלכה היא כן כמותו יתכן שכאשר כתב שאפילו בשירה בפה אסור על היין, המילים "על היין" מוסבות אף על הרישא שמדברת בכלי נגינה וא"כ אף הרמב"ם יודה לרש"י כפירוש כנה"ג. ואף אם לא נפרש כך הרי שברדיו ניתן לומר שאין זה מכשיר שהיה בזמן חז"ל ואם כן כלל לא גזרו עליו וכשיטת החלקת יעקב. וסיים דבריו, "אין למחות במקילים, כיון דהוי מילתא דרבנן והמחמיר תבא עליו ברכה".

ועיי"ש עוד (בהערה) שדחה ראיית הב"ח מהסוגיא בסוטה, כיון שאפשר לפרש הגמ' כפירוש רב האי גאון שהחילוק בין שירת הגרדים לשירת הנגדי ודבקרי הוא שבשירת הגרדים היו דברים מכוערים ודברי פריצות ולכן נאסרה, בניגוד לשירת הדבקרי (וראה עוד בדברי המאירי בגיטין שם, ז ע"א). לפי זה אין ראייה כלל לאסור שירה רגילה בפה. על פי דבריו אולי ניתן לפרש כך אף ברש"י שפירש ששירת הגרדים היתה לשחוק בעלמא; לא כביאור הב"ח שהיה לשמח לבבם, אלא שהיה למטרת שחוק והיתול ודברים מכוערים ולכן נאסרה, ודלא כמגן אברהם לעיל. אלא שמפירושו של רש"י לא משמע כן, כיון שפירש את שירת הנגדי ודבקרי כצורך העבודה ומשמע שהחילוק הוא בין שירה שהיא לצורך עבודה לשירה שאיננה לצורך ולא בין שירה נאה לשירה מכוערת ופרוצה.

נמצינו למדים שהלכה זו תלויה במחלוקת ראשונים ואחרונים, אם מותרת כל השנה נגינת כלי שיר או שירה בפה. ולמעשה, מנהג העולם להקל.

2 בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קסו וכן ח"ג סימן פז) אסר לשמוע מוזיקה מכלי שיר בספירת העומר, גם לשיטות שפוסקים נגד הרמב"ם ומקילים במשך השנה כרמ"א (כמובא באריכות לעיל). והוא מתבטא, "דגם זה הוא הנאה ואסור בימי ספירה בענייני שמחה לפי המנהג".

גם בשו"ת יחוה דעת (ח"ו סימן לד) פסק שאין הבדל בין שמיעת נגינת כלי שיר ישירה לבין שמיעת שירים מרדיו. ובימי הספירה יש להחמיר ולאסור וק"ו שאבאל שאסור בשמחה יש לאסור.

גם בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סימן קיא) אסר שמיעת מוזיקה בספירת העומר. קודם כל, הוא כותב שהמנהג הוא לימנע מזה, "וגדול כח המנהג". בנוסף הוא כותב (שם אות ב) שיש לאסור השמעת מוזיקה ק"ו מריקודים ומחולות שאסר המגן אברהם. אמנם תשובתו התייחסה להשמעה ישירה מכלי נגינה ולא לשמיעה מרדיו (ולכן מובן הק"ו שעשה מריקודים ומחולות) ועל כן יש לומר שאין דבריו שייכים לנדון דידן.

אמנם עיין בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טו סימן לג אות ב) שכתב ששמיעת מוזיקה מרדיו הרי היא כמו שמיעת מוזיקה חיה, ובימי שלשת השבועות ובימי הספירה כיון שריקודים ומחולות נאסרו, כך נאסרה שמיעת כל סוגי המוזיקה.

3 בשו"ת מלומדי מלחמה לגרנ"א רבינוביץ (תשובה פז, עמוד 215), בהתייחסו לשאלה האם מותר לשמוע מוזיקה מרדיו בשלושת השבועות, כתב שמוזיקה של שמחה כגון מוזיקה בבית המשתה, נאסרה כל השנה. אבל מכיוון שאין אנו אוסרים שמיעת מוזיקה מרדיו כל ימות השנה, כיון שאין אנו מגדירים אותה כשמחה, הרי שאין שמיעת מוזיקה מרדיו אסורה אף בשלושת השבועות, מפני שלא היתה גזירה מיוחדת על מוזיקה בימי האבל.

שו"ת יחוה דעת (ח"א סימן מה) הביא דעת שו"ת חלקת יעקב (סב, ב) שאפילו אם כל מיני כלי שיר נאסרו, הרי על רדיו לא נגזרה הגזירה ומותר.

4 ישנם סוגי מוזיקה שאינם משמחים, כמבואר במסכת שבת (קנא ע"א) שהיו מחללין בהלוויית המת. ואמנם שם מדובר על מוזיקה שהיא חלק ממעשה האבלות, אך ניתן ללמוד משם שישנם סוגי מוזיקה שונים. כמו כן ניתן ללמוד זאת משיטת המהרש"ל בגיטין (שם) שחילק בין שירת הגרדים לדבקרים, שאצל הגרדים שירה זו משמחת ולכן אסורה ואילו שירת הדבקרי ענינה לא היה השמחה אלא צורך אחר ולכן יש מקום לחלק בין סוגי המוזיקה: בין מוזיקה המשמחת לבין מוזיקה שאיננה משמחת. וכן כתבו בשם הגרש"ז אויערבאך בספר הליכות שלמה [מועדי השנה ניסן-אב יא, יד], שבספירת העומר נאסרה רק "כל שירה המעוררת לשירה ומחול, אבל שירה המרוממת את האדם אך אינה מביאתו לריקוד ומחול מותרת".

5 עיין בהרחבה בתשובתנו על שימוש במחשב או טלפון סלולרי לבלי הסדר למי שנמצא במצוקה נפשית.

6 כמבואר בשו"ע (או"ח תקס"ג, ג).